

7. ЦДАГО. – Ф.1. – Оп.25. – Спр.2768.
8. Там само. – Спр.3024.
9. Там само. – Спр.3205.
10. Головування України в Раді Безпеки ООН / Редкол. А. М. Зленко, та ін. Упоряд. А. П. Бешта, Л. М. Колотилова. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 632 с.
11. Україну обрали непостійним членом Радбезу ООН. – <http://tyzhden.ua/News/148853>
12. Діяльність України в Раді Безпеки ООН. – <http://ukraineun.org/ukraine-and-uns/our-priorities/>
13. Організація Об'єднаних націй. Рада Безпеки. 7892-е засідання. Здійснення заходів, викладених в записці Голови Ради Безпеки (UN.DOC. S/2010/507).

References

1. Statut Organizacii' Ob'jednanyh Nacij. – K.: departament gromads'koi' informacii' OON, 2008. – 67 s.
2. Fedorov V. N. Sovet Bezopasnosti OON / V. N. Fedorov. – M.: Izd-vo Mezhdunarodnye otnoshenija, 1965. – 186 s.
3. Bruz V. S. OON i vreguluvannja mizhnarodnyh konfliktiv / V. Bruz // Polityka i chas. – 2005. – №5. – S.90–96.
4. Martynov A. Ju. Ukrai'na v Radi Bezpeky Organizacii' Ob'jednanyh Nacij (2000–2001) / A. Ju. Martynov // Mizhnarodni zv'jazky Ukrai'ny: naukovі poshuky i znahidky. – K., 2002. – Vyp.11. – S.130–145.
5. CDAGO. – F.1. – Op.23. – Spr.4358.
6. Ukrai'ns'ka RSR na mizhnarodnij areni. Zb. dok-tiv i m-aliv. 1944–1961 rr. – K.: Politydav URSR, 1963. – 576 s.
7. CDAGO. – F.1. – Op.25. – Spr.2768.
8. Там само. – Спр.3024.
9. Там само. – Спр.3205.
10. Golovuvannja Ukrai'ny v Radi Bezpeky OON / Redkol. A. M. Zlenko, ta in. Uporjad. A. P. Beshta, L. M. Kolotilova. – K.: Jurinkom Inter, 2001. – 632 s.
11. Ukrai'nu obraly nepostijnym chlenom Radbezu OON. – <http://tyzhden.ua/News/148853>
12. Dijal'nist' Ukrai'ny v Radi Bezpeky OON. – <http://ukraineun.org/ukraine-and-uns/our-priorities/>
13. Organizacija Ob'jednanyh nacij. Rada Bezpeky. 7892-e zasidannja. Zdijsnennja zahodiv, vykladenyh v zapysci Golovy Rady Bezpeky (UN.DOC. S/2010/507).

Kulchitska O. V., PhD in historical sciences, associate professor, doctoral student, Zaporizhzhya National University (Ukraine, Zaporizhzhya), olenakulchitska@rambler.ru

Non-permanent membership of Ukraine in UN Security Council: past and present

The important role of the UN Security Council whose decisions are binding has been considered in the article. The status of a non-permanent member of the UN Security Council has been defined and the activities of Ukraine being in such status have been demonstrated. Special attention has been draw to the contribution of Ukraine to the enforcement of the UN Charter aims and principles observance. The historical survey of the non-permanent membership of Ukraine in the UN Security Council in 1948–1949, 1984–1985 and 2000–2001 has been made and the priorities of activity for 2016–2017 have been outlined.

Keywords: UN, Ukraine, the UN Security Council.

***

УДК 330:342.3

Литвиненко І. І.,
кандидат політичних наук, завідувач
кафедри суспільних дисциплін, Черкаський
факультет Національного університету
«Одеська юридична академія»
(Україна, Черкаси), irinlevchu@yandex.ru

ПОЛІТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ: СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ЧЕСНІСТЬ ПРОТИ СПРАВЕДЛИВОСТІ ЯК ОБМІНУ

У статті проаналізовано політичні засади соціальної справедливості. Політична філософія розглядається як найбільш адекватний підхід до визначення соціальної справедливості – на відміну від надто загального філософського підходу та надто вузького етичного як надто жорсткого щодо визначення

цілей і засобів. Здійснено порівняльний аналіз концепцій справедливості Джона Ролза та Отфріда Гьофе – тобто справедливості як чесності та справедливості як обміну. Сьогодні справедливість відіграє роль своєрідного індикатора, який дає конкретне уявлення про відповідність моделі соціальної та правової держави її фактичному стану в суспільстві. Справедливість проявляється на різних суспільних щаблях та в різних просторових і часових вимірах. Так, існує індивідуальна справедливість, яка виражається у ставленні конкретного індивіду до навколишнього світу, існує справедливість між поколіннями, що не обмежена часовими рамками, існує справедливість між народами, націями, державами, яка виходить за межі конкретної території. Згідно Джону Ролзу, у справедливому суспільстві повинні бути встановлені свободи громадян, а права не повинні бути предметом політичного торгу або же калькуляції політичних інтересів. Суспільне почуття справедливості робить можливим об'єднання громадян. В своїй теорії справедливості Отфрід Гьофе спирається на нормативно вищий, моральний рівень взаємних вимог, а саме – на соціальну мораль взаємного обов'язку, або ж справедливість. Обмеження свободи є справедливим тоді, коли з ним може погодитися кожен.

Ключові слова: соціальна справедливість, чесність, обмін, обов'язок, права, свободи.

Відомий російський філософ А. А. Гусейнов пропонує розрізнати справедливість у загальному та вузькому сенсі: загальному – раціональному і вузькому, етичному. Так, згідно цьому досліднику, у широкому сенсі справедливість «є розумністю суспільного життя, співпадає з моральністю в її проєкції на соціальну сферу... є основною чеснотою соціальних інститутів» [4, с. 457]. У такій якості справедливість можна визначити як загальний моральний знаменник усіх соціально упорядкованих відносин між людьми, останню морально-апеляційну інстанцію в громадських справах. Вузьке, етичне визначення А. А. Гусейнов подає так: «морально санкціонована співмірність у розподілі благ і зол (переваг і недоліків, вигод і втрат) спільного життя людей в рамках єдиного соціального, державно-організованого простору, ступінь досконалості самого способу кооперування діяльностей і взаємного урівноваження конфліктуючих інтересів в суспільстві і державі» [4, с. 458]. Однак, у політичній теорії виявляються свої нюанси розуміння соціальної справедливості, коли ані загальна розумність (як надто відсторонена від реалій життя), так і етична позиція як надто безкомпромісна у своєму практичному застосуванні (передусім, у визначенні цілей і засобів) виявляються мало придатними для пояснення політичних явищ і процесів. Приходимо до висновку, що оптимальною позицією для визначення соціальної справедливості була би позиція політичної філософії та її розуміння засад функціонування політичних інститутів.

Можна зробити попередній висновок, що соціальна справедливість – поняття, що застосовується для позначення інституційного виміру справедливості. Ідеалом соціальної справедливості є така система суспільних інститутів, яка не в одиничних діях, а по самій своїй структурі, а значить, постійно забезпечує справедливий розподіл соціально-політичних прав і матеріальних благ [11, с. 873-874]. На сьогодні впливова теорія справедливості Ролза, викладена ним 1971 року в книзі з такою ж назвою, починається з вислову: «Справедливість – головна чеснота суспільних інституцій» [9, с. 19]. З цим судженням буде важко не погодитися, якщо взяти за основу запропоноване Ролзом визначення справедливості як чесності. При цьому, паралель між поняттями справедливості і чесності, проведена автором виявиться актуальною для розуміння не тільки цієї концепції, а й альтернативних їй концепцій справедливості, будь-то теорії утилітаристів або, наприклад, комунітаристів. В утилітаризмі Мілля ставить справедливість на перше місце і вона полягає

в користі. «Я розглядаю корисність як остаточний аргумент в питаннях етики, але корисність в широкому сенсі, засновану на постійних інтересах людини» [8, с. 12]. Комунітаристи, зокрема Макінтайр в його роботі 1988 року «Чия справедливість?» позбавляє вже в самій назві справедливість універсальності. Він визнає лише стилі життя та звичаї, які належать певним спільнотам. Але, на думку Гьофе, комунітаристи в цьому випадку стали жертвою помилки, бо не спромглися побачити головне в різних тлумаченнях справедливості – те, що є прийнятним для всіх культур. Універсальну справедливість характеризує насамперед визнання таких правових цінностей як життя, власність, честь, що втілюються у визнанні прав людини, насамперед права на свободу, яке можна віднайти вже в стародавньому карному праві [6, с. 16-18].

Тема соціальної справедливості є популярною темою політичних дебатів, і як бачимо обговорюються у філософії вже дуже давно. Сучасні ж дискусії з питань соціальної справедливості ведуться, в основному, навколо ідей і концепцій, які були сформульовані в кількох фундаментальних працях, що вийшли друком у 1970-х рр.: “Теорія справедливості” (1971) Джона Ролза, “Анархія, держава та утопія” (1974 р.) Роберта Нозіка, “Право, законодавство та свобода” (1973 р.) та “Нові студії з філософії, політики, економіки та історії ідей” (1978 р.) Фрідріха фон Хаєка, “Серйозний погляд на права” (1977) Роналда Дворкіна. Найбільш широко обговорюваною в західній академічній філософії є концепція Дж. Ролза.

Отже, можна дійти висновку, що поняття справедливості є за своєю природою багатограним: по-перше, воно певною мірою належить до емоційної сфери людини, бо ґрунтується на відчуттях і враженнях, переживаннях і співпереживаннях; по-друге, воно пов’язане також із раціональною сферою людини, адже є предметом осмислення та досягнення людиною, предметом пошуку філософії; по-третє, справедливість є соціальним явищем, бо виникає на базі суспільних контактів і відносин між людьми; по-четверте, справедливість є політичним явищем, оскільки слугує для легітимації примусу державної влади; по-п’яте, про справедливість можна говорити як про культурно-цивілізаційне явище, адже її прояв часто залежить від звичаїв і традицій, що склалися в суспільстві протягом певного періоду; і, нарешті, пошосте, справедливість — це правова категорія, бо вона є критерієм співмірності прав і обов’язків, злочину та покарання, втрати й надбання тощо [6]. Це поняття є також за своєю суттю релятивним, що віддзеркалює соціальні реалії того чи іншого суспільства, рівень його культурної, правової зрілості. Сьогодні справедливість відіграє роль своєрідного індикатора, який дає конкретне уявлення про відповідність моделі соціальної та правової держави її фактичному стану в суспільстві. Справедливість проявляється на різних суспільних щаблях та в різних просторових і часових вимірах. Так, існує індивідуальна справедливість, яка виражається у ставленні конкретного індивіду до навколишнього світу, існує справедливість між поколіннями, що не обмежена часовими рамками, існує справедливість між народами, націями, державами, яка виходить за межі конкретної території. Щодо соціально-філософської категорії

«соціальної справедливості», вона визначається, як та, що характеризує міру всіх суспільних відносин, що виявляються в різних видах діяльності соціальних суб’єктів з точки зору їх відповідності гуманістичним цінностям та умовам найбільш повного розкриття сутнісних сил людини, всебічного розвитку самих соціальних суб’єктів і суспільного прогресу в цілому.

Одним з найбільш корисних у концептуальному плані на сьогодні залишається порівняльний аналіз концепцій справедливості у Джона Ролза та Отфріда Гьофе. Сучасна теорія справедливості Гьофе не протиставляється теорії, що запропонована Ролзом. Лише наголошується на тому, що не можна обмежуватись ні теоретично, ні практично концепцією справедливості як чесності. Необхідність її розробки пов’язана з багатьма факторами.

Представлена Ролзом теорія справедливості як чесності є узагальненням до більш високого рівня абстракції традиційної теорії суспільного договору, яка присутня у Локка, Руссо і Канта [15, с. 267]. Договір в суспільстві замінюється вихідною ситуацією, яка включає деякі процедурні обмеження на аргументи, призначені для формулювання вихідного договору стосовно принципів справедливості. З метою прояснення концепції Ролз зіставляє її з класичним утилітаризмом і інтуїтивізмом, помічаючи відмінності між цими концепціями справедливості та справедливістю як чесністю, при цьому, керуючись наміром представити теорію справедливості в якості життєздатної альтернативи цим доктринам [14, с. 19-26].

Справедливість – це перша чеснота суспільних інститутів. Закони та інститути, якими б вони не були ефективними і як би успішно не були влаштовані, мають бути реформовані або ліквідовані, якщо вони несправедливі. А кожна особистість володіє недоторканністю, що ґрунтується на цій справедливості, яка не може бути порушена. З цієї причини справедливість не допускає, щоб втрата свободи одним була виправдана благами інших. У справедливому суспільстві повинні бути встановлені свободи громадян, а права не повинні бути предметом політичного торгу або ж калькуляції політичних інтересів. Суспільне почуття справедливості робить можливим об’єднання громадян. Між індивідами з різними цілями загальна концепція справедливості встановлює узи громадянської співдружності; загальне прагнення до справедливості обмежує переслідування інших цілей. Можна вважати суспільну концепцію справедливості фундаментальною особливістю цілком упорядкованого людського суспільства. Люди розходяться лише в тому, які саме принципи мають визначати основні умови договору в суспільстві. Але незважаючи на ці розбіжності, ми все ж можемо сказати, що кожен з них має концепцію справедливості. Тобто вони усвідомлюють потребу в певних принципах щодо основних прав та обов’язків і готові прийняти їх. Ці принципи визначають правильний розподіл вигод і труднощів соціальної кооперації. Таким чином, поняття справедливості як таке відрізняється від конкретних концепцій справедливості, і в ньому проявляється те загальне, що існує в цих різних концепціях [8, с. 19-22].

Концепція справедливості Джона Ролза являє собою приклад процедурної справедливості, умовами

якої є рівність учасників, відсутність у них прихованих мотивів, а також вільний доступ до обговорення висунутих принципів. Головним суб'єктом справедливості є базисна структура суспільства, або уточнюючи, способи, якими основні соціальні інститути розподіляють фундаментальні права і обов'язки і визначають поділ переваг соціальної кооперації. Основні інститути – це конституції, економічні та соціальні системи. Таким чином, захист законом свободи думки і свободи совісті, вільний ринок, приватна власність на засоби виробництва, моногамна сім'я – це приклади основних соціальних інститутів. Взяті разом в рамках однієї схеми, основні інститути визначають права і обов'язки людей і впливають на їх життєві перспективи – ким вони сподіваються бути і як вони сподіваються здійснити це. Базисна структура – це первинний суб'єкт справедливості. Але інститути суспільства з самого початку одні соціальні положення ставлять вище інших. Вони суттєво поглиблюють нерівність і впливають на вихідні життєві шанси людей. Саме до такого роду нерівностей повинні в першу чергу застосовуватися принципи соціальної справедливості. Ці принципи регулюють вибір політичного устрою та основні елементи соціальної і економічної системи. Справедливість соціальної схеми істотно залежить від приписуваних фундаментальних прав і обов'язків, економічних можливостей і соціальних умов в різних верствах суспільства. Варто зауважити, що концепція справедливості для базисної структури є цінністю сама по собі. Від неї не слід відмахуватися, навіть якщо її принципи не будуть застосовуватись універсально. Повна концепція більш широка, ніж концепція справедливості; це – соціальний ідеал.

Фундаментальним для справедливості являється поняття чесності – ідея, яка ґрунтується, на принципі взаємного обмеження свободи, сформульована відомим теоретиком права і філософом Г. Хартом [13, с. 185].

У справедливості як чесності вихідне положення рівності відповідає природному стану в традиційній теорії суспільного договору. Початкове положення (“original position”) – це відповідний вихідний статус-кво, і фундаментальні угоди, що досягаються в ньому, справедливі. Цим пояснюється доречність виразу «справедливість як чесність». Жодне суспільство, звичайно, не може бути схемою співробітництва, в яку люди входять буквально добровільно, кожна людина при народженні вже є в конкретному становищі і в конкретному суспільстві, і природа цього становища істотно впливає на її життєві перспективи. Але суспільство, яке задовольняє принципам справедливості як чесності, наближається до ідеалу суспільства, заснованого на добровільній схемі настільки, наскільки це взагалі можливо, ґрунтуючись на принципах, які вільні та рівні особистості повинні прийняти за справедливих обставин. Одна з особливостей справедливості як чесності – у тому, що сторони мислять у вихідній ситуації як не зацікавлені один в одному, не зацікавлені в інтересах інших. Передбачається, що їхні духовні цілі можуть бути протилежними, а концепція раціональності повинна бути інтерпретована як знаходження найбільш ефективного засобу для досягнення певних цілей. У вихідній ситуації має закладатися те, що загальноприйняте, без суперечливих етичних елементів.

Справедливість як чесність у душі суспільного договору, складається з двох частин: інтерпретації вихідного стану і проблеми вибору, яку вона ставить; і принципів, на які можна було б погодитися. Але це все ж не повністю договірна теорія, так як договірна теорія має включати і принципи для всіх чеснот цілісної етичної системи, а ми маємо усвідомлювати обмеженість сфери справедливості як чесності. Ролз встановлює два базові принципи справедливості: кожна людина має мати рівні права у відношенні найбільш широкої схеми рівних основних свобод, що є сумісна з подібними схемами свобод інших. Варто відмітити, що основні свободи – це політична свобода (право брати участь в виборах і право займати офіційну посаду); свобода слова і зібрань; свобода совісті і свобода думки; свобода особистості, що включає в себе свободу від психофізичного утиску, фізичної погрози і розчленування (цілісності людини); право мати приватну власність і свобода від довільного арешту і затримання, як визначено законом. А другий принцип – соціальні і економічні нерівності є справедливими, коли наслідком їх виступають компенсуючі пільги для кожного й зокрема для найменш захищених членів суспільства і, по-друге, доступ до станів і посад є відкритий кожному. Другий принцип при першому розгляді застосовується до доходів та багатства і до структури влаштування організацій, які використовують різницю у владі і відповідальності. Розподіл доходів та багатства не обов'язково має бути рівним, але він має бути направленим на отримання переваг кожним. Другий принцип застосовується за умови відкритості офіційних посад, і будучи підданим цьому обмеженню, встановлює соціальні і економічні нерівності до вигоди всіх. Жодне покоління не здатне формулювати принципи спеціально призначені своїй власній справі. Хоч би якою не була тимчасова позиція кожної особи, а всяк мусить вибирати для всіх [10, с. 76]. Перший принцип є первинним щодо другого. Це означає, що не можуть бути виправданими порушення основних свобод більшими соціальними чи економічними перевагами. Той факт, що ці принципи застосовуються до інститутів має наслідком те, що вони визначені публічними правилами базової структури. Вільні люди чи ні – визначено правами і обов'язками, встановленими головними інститутами суспільства. Свобода – це деяка структура соціальних форм. А перший принцип просто вимагає, щоб певні види правил, що визначають основні свободи, застосовувалися так само до всіх, і щоб вони дозволяли найбільшим свободам поєднуватися з подібними свободами для всіх. Єдина причина для обмеження основних свобод і для зменшення їх сфери полягає в тому, що в якомусь випадку вони будуть суперечити один одному.

З одного боку, Гьофе, як і Ролз, наголошує на істотній притаманності справедливості інституційному виміру суспільству, а також теорії держави та права. Але на відміну від Ролза, справедливість для Гьофе є критерієм легітимності громадського примусу. За визначенням Гьофе, справедливість – це соціальна обов'язковість, на яку люди не лише сподіваються. Вони її вимагають, саме її вони винні одне одному. Доброзичливість, співчуття та солідарність починаються там, де виконані ці вимоги справедливості, де люди їх дотримуються. Гьофе

ззначає, що доти, доки такий фундаментальний вимір справедливості, як політична справедливість, не буде існувати, соціальний порядок буде мати в очах громадян вигляд «зовнішнього примусу» та «чистого насильства». Інакше кажучи, без справедливості, будь-який державно-правовий устрій є нічим іншим як великою бандою розбійників [6, с. 12-13].

Добровільне утворення спільнот не потребує виправдання, лише пояснення. Все змінюється, коли суспільство не обмежується добровільними засадами, а звертається до примусових регулювань і з їх допомогою обмежує свободу своїх громадян. З появою уповноважених на примус суспільних регулювань виникає завдання їх легітимації. Право є осередком означених регулювань. Стосовно проблеми легітимаційної щодо держави та права справедливості ні утилітаризм, ні інші прихильники принципу суспільного блага не звертаються до повноважень на примус і це пов'язано із відсутністю в утилітаризмі стільки принципу справедливості взагалі, скільки справедливості, що легітимізує повноваження на примус. У царині суспільної моралі справедливості – певний моральний мінімум, який люди мусять визнавати як обов'язок один щодо одного. Любов до людей та співчуття їм – це та моральна вимога, яка перебуває за межами людського обов'язку. Ці очевидні відмінності віддзеркалюються і в реакції на порушення: відсутності любові до людей чи благодійності нас лише розчаровують, на несправедливість ми реагуємо протестами та обуренням. Повноваження на примус обмежують свободу, вони можуть бути виправдані лише там, де люди щось винні одне одному, а не там, де вони можуть лише прохати про щось.

З точки зору Ролза, проблеми справедливості постають на повітряці дня, коли виникає необхідність у громадській оцінці діяльності відповідних інститутів для того, щоб збалансувати легітимні конкуруючі інтереси і домагання членів суспільства. Іншими словами, проблема справедливості виникає тоді, коли легітимні права людей приходять в зіткнення один з одним. При цьому Ролз аж ніяк не розглядає громадян держави в якості моралістів, які прагнуть до утопічного ідеалу; вони, швидше, – раціональні егоїсти, зосереджені на власних інтересах і цілях. І коли конкуренція інтересів обов'язкова, необхідне введення якоїсь процедури, при якій людина, що володіє легітимними домаганнями, погодиться на встановлення справедливих інститутів і практики. Як вже зазначалося, в основі ідеї «справедливості як чесності» лежить, таким чином, концепція процедурної неупередженості, чесності в «вихідній позиції», що перетворюється на принципи справедливості. Як саме їх застосовувати як реальні інститути суспільства – предмет договору. Іншими словами, чесна угода повинна принести справедливі результати. Ролз називає свій метод «чистою процедурною справедливістю» [1, с. 129]. Таким чином, справедливість стосується перш за все задачі розподілу. Але оскільки те, що належить розподілу, не є мана небесна, але має ще бути створено, виникає інакше уявлення, зміна парадигми, що виходить з взаємності чи (pas pro toto) обміну і визнає корегуючу справедливість, в якості необхідного доповнення. Новий підхід запропонований Гюффе з використанням обміну володіє

уже тою аргументаційною перевагою, що принципи розподілу є суперечливими, а принцип справедливості при обміні, рівноцінність того, що дається і того, що отримується не оскаржується. Але не варто звужувати поняття обміну до економічного обміну. Тому що окрім матеріальних благ існують і ідеальні: безпека, влада, визнання, також і самовизнання, і особливо свободи і шанси на самореалізацію. Окрім того, не варто застосовувати те «нетерпляче» поняття обміну, яке не враховує фазових зрушень в процесі обміну. Виходячи з того антропологічного факту, що людина як і на початку життя, так і, як правило, в кінці, є немічною, ту допомогу, яку люди отримують при народженні і при дорослішанні, пізніше можна «компенсувати» шляхом надання допомоги людям похилого віку. З точки зору еволюції цей обмін відбувається спочатку всередині малої сім'ї і великої сім'ї. Він відповідає деякому (безмовному) договору між батьками і дітьми, що укладений відносно фазово зрушеної і все ж взаємної допомоги. Якщо дивитись широко, то обмін виступає не в якості матеріалістської, ні в якості патерналістської, а скоріше братньо-сестринської і в цьому розумінні демократичної форми спільної праці [12, с. 99-101].

В своїй теорії справедливості Гюффе спирається на нормативно вищий, моральний рівень, а саме – на соціальну мораль взаємного обов'язку, або ж справедливість. Обмеження свободи є справедливим тоді, коли з ним може погодитися кожен: легітимним є будь-який добровільно визнаний примус. Головна засада добровільності – згода кожного індивіда [3, с. 40]. Безсумнівно, що людина – це не ізольований атом, який може існувати незалежно від інших. Хоча саме її індивідуальне буття – предмет філософії та науки – є засадою та доповненням буття соціального [2, X8,1178a25-b3]. Для легітимуючого індивідуалізму належить важлива роль понять елементарної свободи та рівності: вільно погоджуватись з іншими можуть лише вільні та рівні особистості. Взаємозв'язок права й обов'язку виглядає як особливий і довготривалий обмін. А трансцендентальний обмін – власне соціальна форма регулювання. Не всякий обмін є справедливим, бо кожен прагне собі більшого.

Справедливим не можна вважати ані примусовий обмін, ані обмін нерівноцінних речей. Трансцендентальний обмін за спільного для всіх інтересу досягається як вільна згода і рівноцінність обміну. «Соціотрансцендентальний інтерес» – це та умова, якої ніхто не може зректися, тому що вона дійсна для будь-якого способу життя.

Державні компетенції є тільки там і тільки настільки легітимними, де і наскільки індивіди та додержавні соціальні одиниці потребують їхньої допомоги. В межах пощаблової державності ці компетенції потрібно встановлювати так, щоб не йшло на користь індивідам як останній легітимаційній інстанції [5, с. 125-126].

Отже, розглянувши основні концепції теорії справедливості як чесності і співставляючи їй теорію справедливості як обміну, не важко помітити, що сучасна теорія обміну не виступає її протиставленням. У кінці ХХ ст. розпочалася тенденція до розгляду справедливості як фундаментального поняття моральної критики права та держави. Суть цієї критики – у протиставленні справедливих форм правління неспра-

ведливим, у визначенні умов та критеріїв справедливого панування, критикують право та державу, відштовхуючись від моральної перспективи й класичної формули суспільного договору. Такою ж своєрідною критикою і стали погляди Гьофе. Проте, варто зауважити, що наголошуючи на істотній притаманності справедливості праву, державі, суспільним інститутам, ставляться лише різні пріоритети. Деякі аспекти є новаторськими, про що наголошує і сам Гьофе. Це, наприклад, виокремлена ним істотна ознака права як примусовість його уповноважень. Право тлумачиться не як особиста, а як публічна відповідальність [5, с. 36]. Що ж до того, що Ролз виступає теоретиком суспільної угоди, то до цього моменту сам Гьофе зазначає, що в «Теорії справедливості» йдеться радше про інший методичний принцип – рівновагу міркувань [5, с. 44].

Таким чином, концепції Ролза та Гьофе багато у чому доповнюють одна іншу, сприяючи досягненню цілісного бачення суті соціальної справедливості. Соціальна справедливість охоплює всі явища життя суспільства і виключно широко представлена не тільки на рівні масової, брудної свідомості людей, але і на теоретичному рівні політичної, правової, моральної та інших форм свідомості. Політично-філософський аналіз орієнтує на дослідження саме понятійної основи концепту. Справедливість – це і почуття, пов'язане зі сприйняттям людиною самої себе в спільноті інших, і певна здатність індивіда до оцінки людей і соціальних відносин, і ідея, і ідеал, до якого вже багато століть прагне людство, і принцип, відповідно до якого людина живе, діє, а іноді і вмирає. У всіх випадках загальною виступає процедура співвіднесення належного і сущого. Вивчення справедливості як соціального концепту актуалізує онтичну його складову, його буттєве наповнення, дозволяє побачити реальні предмети (явища, процеси), ним позначувані, і в силу цього виявити те спільне, що їх об'єднує. Поняття справедливості постійно супроводжує повсякденне життя людей, воно глибоко зачіпає їхні інтереси, спонукає до активних дій щодо вдосконалення суспільства. Саме з соціальною справедливістю, так чи інакше, пов'язані уявлення людей про майбутнє, їх одвічне прагнення до гармонії і досконалості суспільних взаємовідносин – які забезпечує передусім сфера політичного.

Список використаних джерел

1. Алексеева Т.А. Современные политические теории / Т.А.Алексеева. – М.: РОССПЭН, 2000. – 479 с.
2. Аристотель. Никомахова етика / Аристотель [Переклад з давньогрецької В.В. Ставнюка]. – К.: Аквілон-Плюс, 2002. – 480 с.
3. Головченко О. Політико-правова й філософська сутність справедливості / О. Головченко // Віче. – 2012. – № 22. – С. 19-21.
4. Гусейнов А. А. Справедливость / А. А. Гусейнов // Этика: Энциклопедический словарь. – М.: Гардарики, 2001. – С. 457-460.
5. Гьофе О. Демократія в епоху глобалізації / О.Гьофе [пер. з нім.]. – Київ: ППС-2002, 2007. – 436с.
6. Гьофе О. Справедливість і субсидіарність. Виступи в Україні / О.Гьофе [пер. з нім.]. – К.: Альтерпрес, 2004. – 144 с.
7. Литвиненко Н. Концепція справедливості Джона Ролза / Н.Литвиненко // Логос. – 2006. – № 1. – С. 26-34.
8. Милль Дж. О свободі / Дж.С.Милль [Пер. с англ. А. Фридмана] // Наука и жизнь. – 1993. – № 11. – С. 10-15.
9. Ролз Дж. Теория справедливости / Дж.Ролз; [пер. с англ.]. – Новосибирск: НГУ, 1995. – 535 с.

10. Руссо Ж.-Ж. Про суспільну угоду, або принципи політичного права / Ж.-Ж. Руссо; [Пер. з фр. та ком. О. Хома]. – К: Port-Royal, 2001. – 349 с

11. Справедливость социальная // Философия: Энциклопедический словарь / под ред. А.А.Ивина – М.: Гардарики, 2004 – С. 873-874.

12. Хёффе О. Справедливость. Философское введение / О. Хёффе; [Пер. с нем. О.В.Кильдюшова; под ред. Т.А. Дмитриева]. – М.: Праксис, 2007. – 192 с

13. Hart H. L. A. Are There Any Natural Rights? / H.L.A. Hart // Philosophical Review, 64, 1955. — P. 179-191.

14. Rawls J. A Theory of Justice, Revised Edition / J.A.Rawls. – Harvard University Press, 1999. – 538 p.

15. The methods of Ethics, 7th ed. – London, Macmillan: 1907. – 528 p.

References

1. Alekseeva T.A. Sovremennye polytycheskye teoryy / T.A.Alekseeva. – M.: ROSSPЭN, 2000. – 479 s.

2. Aristotel'. Nikomakhova etyka / Aristotel' [Pereklad z davn'ohrets'koyi V.V. Stavnyuka]. – K.: Akvilon-Plyus, 2002. – 480 s.

3. Holovchenko O. Polityko-pravova y filosof's'ka sutnist' spravedlyvosti / O. Holovchenko // Viche. – 2012. – № 22. – S. 19-21.

4. Huseynov A. A. Spravedlyvost' / A. A. Huseynov // Этика: Энциклопедический словарь. – М.: Hardaryky, 2001. – S. 457-460.

5. H'ofe O. Demokratiya v epokhu hlobalizatsiyi / O.H'ofe [per. z nim.]. – Kyiv: PPS-2002, 2007. – 436s.

6. H'ofe O. Spravedlyvist' i subsydiarnist'. Vystupy v Ukraini / O.H'ofe [per. z nim.]. – K.: Al'terpres, 2004. – 144 s.

7. Lytvynenko N. Kontseptsyya spravedlyvosti Dzhona Rolza / N.Lytvynenko // Lohos. – 2006. – № 1. – S. 26-34.

8. Myll' Dzh. O svobode / Dzh.S.Myll' [Per. s anhl. A. Frydmana] // Nauka y zhyzn'. – 1993. – № 11. – S. 10-15.

9. Rolz Dzh. Teoryya spravedlyvosti / Dzh.Rolz; [per. s anhl.]. – Novosybyrsk: NHU, 1995. – 535 s.

10. Russo Zh.-Zh. Pro suspil'nu uhodu, abo pryntsyppy politychnoho prava / Zh.-Zh. Russo; [Per. z fr. ta kom. O. Khoma]. – K: Port-Royal, 2001. – 349 s

11. Spravedlyvost' sotsyal'naya // Fylosofyya: Энциклопедический словарь / под ред. А.А.Ивина – М.: Hardaryky, 2004 – S. 873-874.

12. Khёffe O. Spravedlyvost'. Fylosofskoe vvedeniye / O. Khёffe; [Per. s nem. O.V.Kyl'dyushova; pod red. T.A.Dmytryeva]. – M.: Praksys, 2007. – 192 s

13. Hart H. L. A. Are There Any Natural Rights? / H.L.A. Hart // Philosophical Review, 64, 1955. — R. 179-191.

14. Rawls J. A Theory of Justice, Revised Edition / J.A.Rawls. – Harvard University Press, 1999. – 538 p.

15. The methods of Ethics, 7th ed. – London, Macmillan: 1907. – 528 p.

Litvinenko I., Candidate of Political Science, Head of Social Sciences Department Cherkasy Faculty of the National University «Odessa Law Academy» (Ukraine, Cherkasy), irinlevchu@yandex.ru

Political concepts of social justice: justice as fairness against fairness as the exchange

The article analyzes the political principles of social justice. Political philosophy is considered as the most adequate approach to the definition of social justice – in the contrast to the all too common philosophical approach and a too narrow ethical as being too rigid on the definition of objectives and means. A comparative analysis of John Rawls' concept of justice and Otfried Goeffe's concept of justice – that is, justice as fairness and justice as exchange. Today justice plays the role of an indicator which gives a concrete idea of the model of social and legal state its actual position in society. Justice is manifested on different levels and in different spatial and temporal dimensions. So, there is individual justice, which is expressed in attitude of a particular individual towards the world, justice between generations, which is not limited by time, there is a justice between peoples, Nations and States, which goes beyond a specific territory. According to John Rawls, in a just society liberties must be established and rights should not be subject to political bargaining or calculation of political interests. The public sense of justice makes possible an association of citizens. In his theory of justice Otfried Goeffe appeal to the highest regulatory, ethical level of mutual claims, namely, social morality of mutual commitments, or equity. Restriction of freedom is valid when everybody can accept it.

Keywords: social justice, honesty, sharing, responsibility, rights, liberties.

* * *